

Har vi råd med välfärden?

Samhällskritiskt seminarium nr 5

ABF-huset 10 maj 2011. Medverkande: Joakim Palme, Per Sedigh, Daniel Suhonen, Anne-Marie Lindgren, Lars Anell. Samtalsledare: Carl Tham.

Carl Tham inledde med en kort internationell utblick där särskilt Tysklands nedskärningar av de offentliga utgifterna stod i centrum; detta kan man se med blotta ögat i nedgångna stadsdelar exempelvis i Berlin, sade han. Välfärden ”flagnar”, som han uttryckte det – och detta i Europas rikaste och mest folkrika land där det bor 80 miljoner människor. Han tolkade detta som en del av högervändningen som pågår över hela kontinenten och där finans- och eurokrisen skapat ett gyllene tillfälle för konservativa regeringar att skära ner de offentliga utgifterna på ett sätt som de alltid velat. Alternativet vore ju – i de länder som har en ordnad ekonomi, inte i ex-vis Irland och Grekland! – att höja skatten, något som väljarna enligt flera opinionsundersökningar inte har något emot. Väljarna tycks inte alls vara lika upptagna av skattehöjningar som politikerna, menade han – något som Anne-Marie Lindgren senare ifrågasatte: folk säger sig vara villiga att betala mer skatt, men när det väl kommer till kritan är de kanske inte det, menade hon. Allt nog: just när det gäller investeringar i framtida välfärd ser man tydligt skillnaderna i ambitionsnivå mellan partierna, menade Tham och han betraktade det som en ödets ironi att besparingskraven i Tyskland ökat samtidigt som tysk ekonomi går framåt, arbetslösheten minskar och utbildning och sjukvård utvecklas och efterfrågas alltmer.

Därefter talade Joakim Palme i egenskap av professor i statsvetenskap i Uppsala samt alltjämt chef för Institutet för framtidsstudier i Stockholm. Palme konstaterade att äldreomsorgen måste analyseras ur flera olika synvinklar, bl a som rättighet respektive behov men även ur finansieringssynpunkt och utifrån pensionsnivåer, andel äldre och gängse pensionsålder. Han fastslog att rättigheterna beskrivs bl a beroende på ökat tryck på omfördelning mellan generationerna, globaliseringen och den ökade rörligheten för skattebaserna (folk flyttar utomlands med sitt kapital), svagare fackföreningar samt förändringar i den skäldreberoendekvoten, dvs förhållandet mellan 65+ och 20-64-åringar. Här ligger Europa som helhet betydligt sämre till än Sverige, där vi redan passerat vår peak och där dessutom 65-plussarna inte är något problem i omsorgshänsyn – det problemet gäller först 80-85-plussarna och det är just denna grupp äldre äldre som ökat mest ute i Europa f n.

Han fastslog att det måste finnas ett intergenerationellt överföringssystem (mellan generationerna) och att detta kunde åstadkommas på olika sätt, genom familjenätverk, genom sparande och genom produktionsökningar som skapade mer resurser, men även genom en samverkan mellan dessa olika system. En uppgift i hans forskning var att undersöka hur skattesystemet samspelar med andra system i samhället som flexibilitet, utbildning, arbetskraftsutbud osv och han konstaterade att avgörande för den framtida skattebasen var att arbetskraften var välutbildad, frisk och produktiv. Enda negativa effekten av detta var att fertiliteten gick ner när också kvinnor fick mer kvalificerade jobb.

Jämfört med grundtrygghetssystemet i England, familjesystemet i Sydeuropa och det korporativa systemet i Tyskland kunde dock Sverige visa upp den lägsta barnfattigdomen, detta beroende på vår satsning på familjepolitiken, framför allt genom föräldraförsäkringen och barnomsorgen. Men också i Sverige finns skillnader, särskilt mellan stad och land och utflyttningen av yngre fortgår särskilt i de tio svagaste regionerna, vilket kommer att försvåra också för äldreomsorgen, även när det gäller tillgången på arbetskraft. Samtidigt konstaterade han att ”åldrandet föryngar”, dvs vi står inför den största generationsväxlingen någonsin i Sverige när nu 40-talisterna går i pension.

För framtiden ville han satsa på fortsatt universalism, inkomstrelaterade socialförsäkringar, den kommunala välfärdstjänstesektorn och egenavgifter i pensionsystemet. För att klara detta måste vi helt enkelt anstränga oss mera, sade han, och rekommenderade högre skattenivåer och bredare skattebas som säkras i Sverige. För denna utveckling är humankapitalet viktigast och fort-

satt satsning på utbildning, inte minst bland arbetslös ungdom – att fånga upp unga dropouts är ett mål överordnat statsfinanserna, sade han.

Efter Palme talade Peter Sedigh, utredare vid Sveriges kommuner och landsting (SKL). Han konstaterade att medan Sveriges resurser ökat med 50 procent den senaste 10-15-årsperioden så har välfärdskostnaderna bara ökat med 12 procent och det är framför allt barnomsorgen som fått resurser medan för äldreomsorgen gäller det omvända, mindre resurser.

Han framlade olika scenarier beroende på hur mycket man var villig att satsa och konstaterade att skattetrycket i Sverige minskat från drygt 50 procent till 45 procent under alliansen (även Persson sänkte skatter, konstaterade senare Daniel Suhonen) och att målet för den nuvarande regeringen var att komma ner på den gängse europeiska nivån, dvs 40 procent.

Han tog även om Baumols dilemma, som innebär att produktivitetsutvecklingen inom tjänsektorn är relativt sett svagare än inom varuproduktionen samt Wagners lag, som innebär att ju bättre man får det ekonomiskt desto mer satsar man på att köpa tjänster privat. Inte som en prognos utan som ett tankeexperiment satte han upp en ökning av hushållens reala inkomster med 1000 miljarder kronor per år mot en ökning av de offentliga resurserna fram till 2035 med 200 miljarder – idag satsar kommuner och landsting 750 miljarder kronor – och frågade sedan hur de ökade behoven skulle täckas och vem som skulle ta hand om de äldre och om detta skulle ske genom en solidarisk finansiering, som det sägs i alliansens regeringsdeklaration – skriven i god socialdemokratisk anda.

Dagens politiska inlägg stod Daniel Suhonen för, redaktör för SSU:s tidskrift Tvärdrag, som just kommit ut med ett nummer med rubriken ”Några påstår att vi inte längre har råd med välfärden. Men det är inte sant”. Han konstaterade, liksom tidigare talare, att det är en myt att de äldre är missnöjda med välfärden och även att vi står inför en åldringsboom som vi inte kommer att kunna bemästra – omsorgsbehoven växer först bland de allra äldsta. Dessa falska problemställningar har riggats av välbärgade personer på högerkanten som vill lösa det s k finansieringsgapet med hjälp av egenavgifter som ofelbart leder till ökade klyftor mellan rika och fattiga pensionärer. Och här ligger också vårdbolagen redo att gripa in med Peje Emilsson i spetsen, han som lyckats driva upp Kunskapsskolans vinst till 38 miljoner eller 5,2 procent på en omsättning på 730 mkr. Inte lika lätt inom vård och omsorg ännu, men nu vill Eje och hans meningsfränder göra det möjligt för pensionärerna att ”toppa” sin omsorg genom att betala mera privat för särskilda förmåner – då skulle även äldreomsorgen kunna bli en lönsam marknad.

Om detta skriver också Marta Szebehely, professor i socialt arbete med särskild inriktning på äldre, i en kritisk artikel i Tvärdragsnumret där hon bl a redogör för den s k ”Borg-kommissionen” ledd av f d socialdemokratiska statssekreteraren Per Borg och bestående av representanter för både Timbro och Arena idé. Gruppens uppdrag har varit att analysera olika vägar att finansiera framtidens välfärdstjänster i allmänhet och äldreomsorgen i synnerhet – dock utan att höja skatterna. I stället har man i gruppen undersökt hur en ökad privat finansiering av äldreomsorgen skulle kunna utformas och detta utan att alls nämna de fördelningsmässiga konsekvenserna eller det faktum att andelen äldre (80+) som får del av den offentliga äldreomsorgen minskat från 62 till 37 procent mellan 1980 och 2008! En mindre grupp resursrika äldre har kompenserat detta genom att köpa tjänster medan det stora flertalet har fått lita till anhörigas hjälp, särskilt från medelålders döttrar som i sin tur haft svårt att kombinera detta ökade ansvar med heltidsjobb – varigenom skatteintäkterna minskar... 1980-2005 ökade antalet 80+ i befolkningen med 85 procent medan äldreomsorgens kostnader endast ökade med 62 procent. I relation till antalet äldre minskade alltså de offentliga resurserna i äldreomsorgen, konstaterar Szebehely. De som nu pläderar för en ökad privat finansiering av äldreomsorgen kallade hon förändringsagenter – till vilka hon räknade Per Borg – och hon varnar för att den tudelning av omsorgssystemet, som fanns vid 1900-talets början, nu riskerade att göra comeback.

Daniel Suhonen, för sin del, underströk att berättelsen om äldreboomen är falsk, att vad det handlar om är en fördelningsfråga, att jämlikhet är möjlig och att socialdemokraternas gamla devis, ”vi ska klara det här” måste fortsätta att gälla. ”Du kanske inte klarar det, men vi gör det. Tillsammans.”

Efter paus talade Lars Anell, ambassadör och ekonom, kompletterad av Anne-Marie Lindgren

från Arbetarrörelsens tankesmedja, om skattesystemet och hur det borde utformas på bästa sätt för att tillgodose behoven. Under återopande av Adam Smith förklarade han att det borde vara progressivt, kostnadseffektivt, klart och enkelt och inte inbjuda till skattefiffel. Verkligheten måste också stämma med beskrivningen, vi kan inte ha ett system som på 80-talet där avdragsmöjligheterna förvred hela systemet och ränteavdragen ledde till en gigantisk förmögenhetsöverföring genom att folk lånade till sitt boende.

Han konstaterade att skattebasen i Sverige är 1500 miljarder varav stat och kommun står för 500 miljarder, arbetsgivaravgiften för 400 och momsens för 325 miljarder. Därtill kommer skatter på öl, vin, sprit, energi och trafik på 110 miljarder. Den statliga inkomsskatten är numera endast 2 procent och kunde kanske avskaffas helt. Och momsens höjas till 20 procent rakt av, det vore effektivare. Valpskatt på finansiella transaktioner varnade han för – det leder bara till att dessa flyttar utomland. Denna skatt är numera avskaffad men ändå äger svenskarna 1000 miljarder kronor utanför Sverige.

I sin slutplädering anknöt han till det gamla begreppet eldstadsskatt. Omvandlat till fastighetsskatt skulle man kunna säkra en hyperstabil skattebas i Sverige, barnfamiljerna kunde kompenseras genom höjda barnbidrag och äldre med lägre inkomster och dyra hus kunde skyddas genom hypotek i fastigheten – även om det betydde lite mindre utdelning åt barnen i framtiden, men det var ju inte den frågan som skulle lösas.

Han avslutade med en breddside åt de riskkapitalbolag som tar upp lån på 500 miljoner och därpå drar av 50 miljoner i räntekostnader – motsvarande vinsten, så slipper man skatta för den. Sådana manövrer bleve omöjliga med genomförd fastighetsskatt. För vi måste ju diskutera vad vi vill göra med skatterna och Anell pläderade framför allt för utbyggnad av infrastruktur och hjälp åt ungdomar som hoppar av skolan ni förtid – dem måste vi satsa mycket mer på.

Också Anne-Marie Lindgren ställde frågan om vad vi vill göra med våra skatter och i sitt bidrag i Tvärdrag går hon till angrepp mot både rut och rot och sänkt restaurangmoms som hon menar inte alls leder till så många nya jobb som det påstås från alliansregeringens sida. Och hon påpekar samtidigt att både barnomsorgen och demensvården håller på att bli underbemannade, liksom försäkringskassan och psykiatrien, nedskärningar som skattelättnaderna lett fram till. (Se även inlägg av en lärare i DN 11/5 där han berättar hur han tvingats arbeta fram nedskärningar av 7 utmärkta lärare i sin skola för att nästa dag läsa i tidningen att dåvarande finansborgarrådet i Stockholm, Carl Cedersköld sänkt skatten med 25 öre: "Då grät jag.")

Kerstin Vinterhed